Den svårfångade jämviktsarbetslösheten

TISDAG
5 APRIL 2011

FRÅGAN OM HUR LÅNGT ARBETSLÖSHETEN i svensk ekonomi kan sjunka har blivit het den senaste tiden i takt med att sysselsättningen snabbt återhämtar sig. Finansdepartement reviderade nyligen sin syn. Anders Borg räknar nu med att arbetslösheten ska kunna pressas ned från dagens nivå på ca 7,5-8% till 5% mot slutet av mandatperioden. Borg säger sig också tro att jämviktsarbetslösheten ligger så lågt som 5%. Konjunkturinstitutet (KI) redovisade förra veckan en mer försiktig syn och bedömer att jämviktsarbetslösheten ligger på 6%. Att diskussionen gäller huruvida jämviktsarbetslösheten ska justeras nedåt eller inte är i sig uppmuntrande. Efter en kris brukar ofta frågan vara den motsatta. Risken för utslagning av arbetskraft bl a som en följd av alltför stora omställningskrav gör att den hållbara arbetslöshetsnivån normalt tenderar att pressas uppåt.

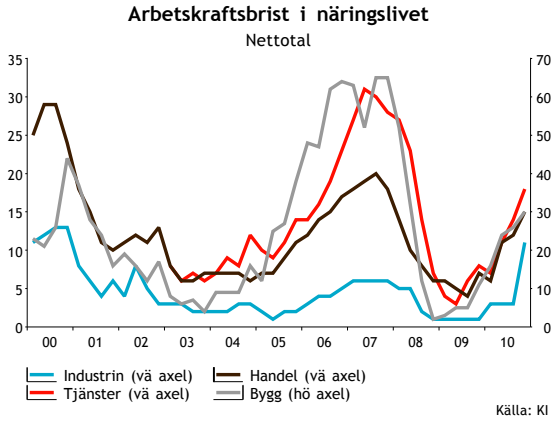

ANTAGANDET OM LÄGRE JÄMVIKTSARBETSLÖSHET baseras delvis på förhoppningar om att regeringens arbetslinje ska bära frukt. Än så länge är dock indikationerna på detta blandade. Andelen företag som anger arbetskraftsbrist som den viktigaste restriktionen mot fortsatt expansion har stigit ganska snabbt de senaste kvartalen, vilket kan tolkas som att de lediga resurserna på arbetsmarknaden inte är så omfattande. Även den s k Beveridgekurvan, som visar sambandet mellan antalet arbetslösa och antalet vakanser, inger viss oro. Beveridgekurvan har skiftat utåt vilket innebär att en viss vakansgrad är förenlig med högre arbetslöshet än tidigare.

PÅ LITE LÄNGRE SIKT PRÄGLAS PROGNOSERNA också av en betydande försiktighet där arbetslösheten mycket långsamt faller tillbaka. Enligt Riksbankens senaste prognos når arbetslösheten ned till 6,4% år 2013. KI tror att en arbetslöshet når jämvikt runt 6% först 2014 och drar därför slutsatsen att det finns utrymme för en expansiv ekonomisk politik under ganska lång tid. Att det ser ut på det sättet har delvis att göra med den stora osäkerheten som gäller på lite längre sikt. Denna bidrar till att prognoserna för BNP-tillväxt ofta hamnar nära den trendmässiga tillväxttakten. Då blir det också naturligt att prognostisera ganska små förändringar på arbetsmarknaden. Andra skäl kan vara fortsatta risker i omvärlden eller att prognoserna baseras på antagande om räntehöjningar som bidrar till att broms upp tillväxten.

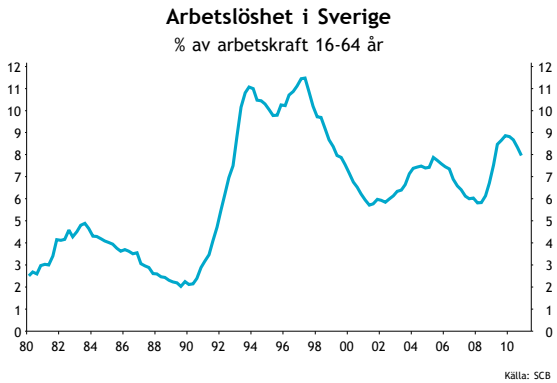

HISTORISKA ERFARENHETER STÖDJER DOCK KNAPPAST prognoser om en utplaning av arbetslösheten. Arbetslösheten brukar istället fortsätta ned i ganska jämn takt när den väl börjat sjunka (se graf). Vändpunkterna uppåt har sedan kommit i samband med utbrott av ganska allvarliga kriser 1991, 2001 och 2008. Mot bakgrund av detta och tecknen på ökande arbetskraftsbrist ter det sig lite märkligt att det skulle dröja 3-4 år innan arbetsmarknadens jämviktsnivå testas på allvar. Man kan nog hävda att prognosmakarnas försiktighet kan skapa ett förrädiskt lugn när det gäller de ekonomisk-politiska slutsatserna.

Eftersom arbetslösheten inte ens på medellång sikt väntas understiga jämviktsarbetslösheten behöver inte prognosmakarna ta ställning till hur tendenser till överhettning på arbetsmarknaden skulle påverka pris- och lönebildningen.

DETTA HAR I SIN TUR EN VISS BÄRING PÅ SPLITTRINGEN I RIKSBANKLEDNINGEN. En huvudpoäng i vice riksbankschefen Lars E.O. Svenssons kritik mot räntehöjningar har varit att någon konflikt mellan sjunkande arbetslöshet och stigande inflation inte tycks finnas i prognoserna. Eftersom man med lägre ränta kan förbättra måluppfyllelsen för både inflation och resursutnyttjande uppfylls inte villkoret för en väl avvägd penningpolitik (enligt det nödvändiga men inte tillräckliga kriterium som vice riksbankschefen i Norge Jan Qvigstad formulerade 2005). Svenssons syn baseras bl a på en preliminär bedömning av att den hållbara arbetslösheten ligger mellan 5,5 och 6%. Frågan är dock om det verkligen är de måttliga räntehöjningar som Riksbanken aviserar som är den egentliga orsaken till att Qvigstadkriteriet inte uppfylls. En alternativ förklaring skulle vara att det snarare är väl försiktiga prognoser avseende inflation och arbetslöshet som döljer den underliggande konflikt i måluppfyllelsen som Svensson vill lyfta fram. I så fall skulle Svenssons kritik snarare gälla en underförstådd bias i prognoserna att undvika ett scenario där överhettningstendenser under en tid tar sig uttryck i höga löne- och prisökningar. Detta skulle I så fall t ex kunna bottna i en ovilja att trissa upp förväntningarna inför avtalsrörelsen.

FÖRSTE VICE RIKSBANKCHEF SVANTE ÖBERG antar i flera avseenden en diametralt motsatt ståndpunkt. I protokollet från senaste direktionsmötet och i sitt tal ”Min syn på penningpolitiken 2006-2011” den 18 mars ger Öberg uttryck för en ganska mörk syn genom att hävda att resursutnyttjandet bör betraktas som normalt redan nu. Öbergs överväganden är vidare i hög grad förknippade med hur Riksbankens agerande kan tänkas samspela med arbetsmarknadens parter. Öberg nämner t ex i sitt tal att han ångrar att han inte reserverade sig mot den låga räntebana som Riksbanken publicerade i februari 2007. ”Det var alldeles innan löneförhandlingar för stora delar av arbetsmarknaden skulle slutföras och sände fel signal till parterna; att lönerna kunde höjas påtagligt utan konsekvenser i form av hög inflation” enligt Öberg. Även i nuläget står lönebildningen i fokus: ”Det vore inte bra om löneförhandlingarna måste genomföras i en situation med överhettning på arbetsmarknaden” enligt Öberg.

ÖBERGS VÅNDA SPEGLAR ETT KLASSISKT DILEMMA. Centralbanker försöker ofta gå en balansgång där man undviker att med aggressiva räntehöjningar på förhand döma ut parternas möjligheter att ta ansvar samtidigt som man ändå vill hålla uppe upp ett varnande finger bl a som stöd för de mer återhållsamma krafterna i avtalsrörelsen. Skillnaderna mellan Öberg och Svensson verkar således inte bara gälla hur man i sak bedömer graden av lediga resurser i ekonomin utan också hur Riksbanken ska samspela med övriga viktiga samhällsinstitutioner som t e x arbetsmarknadens parter. Medan Svensson tydligt vill sätta ned foten i frågan hållbar arbetslöshetsnivå, visar Öberg en mera skeptisk syn på möjligheterna till detta.

DEN SYN SOM PRÄGLAT SEB:S PROGNOSER i t ex *Nordic Outlook* är att jämviktsarbetslösheten är ett alltför svårfångat begrepp för att det ska fungera som dominerande styråra för penningpolitiken utan hänsyn taget till mer observerbara indikatorer. Nivån är alltför beroende av en rad faktorer som t ex utformning av struktur- och skattepolitik samt arbetsmarknadens parters agerande i avtalsförhandlingar. Även utvecklingen av t ex integrationspolitik och infrastruktursatsningar har stor betydelse. Det är knappast möjligt att göra hypotetiska antagande på alla de områden som skulle krävas.

DETTA HINDRAR INTE ATT FRÅGAN OM HUR LÅNGT ARBETSLÖSHETEN KAN PRESSAS NED kommer att bli den viktigaste frågan för den ekonomiska politiken på medellång sikt. Även om vi är lite mer optimistiska än Svante Öberg ökar nu jobben i en sådan takt att det inte lär dröja mer än något år innan arbetsmarknadens funktionssätt ställs på allvarliga prov. En policymix där strukturellt inriktade åtgärder inom finanspolitiken, främst skattesänkningar, kombineras med räntehöjningar som bidrar till att hushållens skuldsättning inte fortsätter att öka i ohållbar takt är förmodligen det bästa sättet att förbereda ekonomin på detta. Mycket talar för att så också blir fallet. För att inte dra på sig kritik för passivitet och brist på visioner lär regeringen fortsätta att presentera åtgärder för att pressa ned arbetslösheten ytterligare. Riksbankens uppgift blir att kritiskt granska hur långt regeringens åtgärder räcker och i vilken mån andra förutsättningar t ex från arbetsmarknadens parter ändras. För att klara denna uppgift behöver man nog använda sig av alla de indikationer som står till buds.

Håkan Frisén

hakan.frisen@seb.se

+46 8 7638067